

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ V BRNĚ

Bakalářská práce

Brno 2011

Marie Pólová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ V BRNĚ

Rodina a dítě

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Vypracovala:
Marie Pólová

Brno 2011

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Rodina a dítě“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Měříně, dne 6. 4. 2011

.....
Marie Pólová

Poděkování:

Děkuji vedoucí práce paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za odborné vedení práce, poskytování rad, odborných zkušeností a ochotu při vedení mé bakalářské práce.

Děkuji zástupkyni ředitelky Základní školy v Měříně Mgr. Ivetě Hlávkové za ochotu a pomoc při rozdělení dotazníků. Dětem a rodičům děkuji za ochotu při vyplnění.

Moje poděkování patří také mému příteli Milanovi za technickou pomoc a morální podporu, které si nesmírně vážím.

Marie Pólová

OBSAH:

ÚVOD	2
<i>TEORETICKÁ ČÁST</i>	3
1. CHARAKTERISTIKA RODINNÝCH VZTAHŮ	4
2. VÝCHOVA A PROSTŘEDÍ	6
2.1 Vztah dítě a rodič	6
2.2 Vrstevnická skupina	7
2.3 Dílčí závěr	8
3. RODINA A DÍTĚ	9
3.1 Vliv výchovy na dítě	9
3.2 Konfliktní dítě	10
3.3 Kriminalita páchaná dětmi, prevence	10
3.4 Dílčí závěr	11
4. STRUKTURA RODINY	13
4.1 Harmonická rodina	13
4.2 Dítě a rozvod rodičů	13
4.3 Náhradní rodinná péče	20
4.4 Dílčí závěr	22
<i>PRAKTICKÁ ČÁST</i>	23
ZÁVĚR	35
RESUMÉ	37
ANOTACE	38
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	39

ÚVOD

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

(L. N. Tolstoj),

Jako téma pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Rodina a dítě“. Toto téma jsem si zvolila, abych zdůraznila, že vztah rodič a dítě je pořád na jednom z prvních míst pro správný vývoj dítěte. Rodina je nezastupitelný prvek ve výchově dítěte a jeho vzdělávání.

Chtěla jsem tímto tématem pozvednout rodinu jako nejdůležitější instituci, která má i v dnešní době své opodstatnění. V dnešní době, kdy nejsou vzácností rozvody a rozvrácené rodiny se domnívám, že nejlepším pro správný rozvoj a příklad pro děti je správně fungující rodina. Rozvod je proto v práci rozsáhle zpracován.

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Není to jediná instituce, která pečuje o výchovu a vzdělání dítěte, má také vliv na utváření osobnosti dítěte. Rodina stojí na počátku vývoje dítěte, má možnost a měla by uspokojovat základní potřeby dítěte. Dítě podle modelů v rodině bude srovnávat další vztahy, které bude v životě mít. V dobře fungující rodině uspokojují rodiče přirozeným způsobem psychické potřeby dítěte, dodávají mu pocit životní jistoty a činí jeho svět srozumitelným. Pocity dětí by měly být brány v úvahu co nejvíce.

Cílem mé bakalářské práce je charakterizovat současnou rodinu, zjistit vztahy dětí k rodičům, vztahy rodičů k dětem, zjistit, jakým způsobem funguje dnešní rodina. Jakým způsobem řeší problémy, jak a jestli spolu tráví volný čas.

Téma práce je rozsáhlé, dalo by se konkretizovat a upravit tak, aby byla práce zpracována podrobněji a v menších úsecích. V takovéto podobě ji nelze obsáhnout zcela.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Charakteristika rodinných vztahů

Existuje řada činitelů v prostředí dítěte, které mají velký vliv na jeho vývoj, např. výchova, podnebí, výživa, bydlení, početnost rodiny atd., právě rodina by měla vytvářet základní životní jistotu.

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Z hlediska dítěte nejsou vnější znaky rodiny příliš důležité. Rodinou pro dítě může a nemusí být instituce, kdy se o ně stará jedna osoba nebo více osob, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhým zákonem potvrzeny či nepotvrzeny, kdy děti jsou takzvaně vlastní nebo nevlastní atd. (Matějček, 1994)

Krize rodiny je spojována s mírou rozvodovosti. Rodina je vystavena zátěži, kterou je potřeba společně zvládnout. V posledním desetiletí došlo k některým posunům. Pomalu stoupá průměrný věk snoubenců, odpadly formální tlaky na uzavírání manželství, klesá potratovost, zároveň ovšem i počet dětí v rodinách. Na druhou stranu se však objevují některé nové jevy. Rychle přibývá i neformálních vztahů, to je soužití bez sňatku. Tyto formy soužití jsou labilnější než tradiční formy soužití. Chybí jim takzvaná rozvodová bariéra.

Dítě za rodiče přijímá jedince, kteří se k němu jako rodiče chovají, bez ohledu na to, zda jsou jeho biologičtí rodiče.

Má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, vřelém, přijímajícím. Na tom dítěti záleží především. A takovým životním prostředím by měla být hlavně rodina.

Pro dítě je rozhodující **psychologické rodičovství**, založené na vnitřním, psychickém, citovém přijetí dítěte a nikoliv jen biologické rodičovství, pokud by nebylo založeno na něčem víc než na pouhém potvrzení z porodnice. V naprosté většině případů jde obojí ruku v ruce. Biologické rodičovství činí cestu psychologickému rodičovství snadnou, ale není nezbytnou podmínkou. Jsou případy, kdy biologické rodičovství

v psychologické nevyústí a kdy vlastní rodiče dítě opustí, nechtějí je, nedovedou je přijmout. Dítě za své rodiče přijímá ty, kteří se k němu mateřsky a otcovsky chovají a mají je rádi.

Termín „*velmi mladí rodiče*“ se vztahuje na dívky a chlapce, kteří mají děti již ve svém věku mladistvém, to je před dokončeným 18. rokem věku. Toto se kryje s představou prosociální nezralosti pro rodičovství, není to ale úplně stejné. Některé velmi mladé matky mohou být nepochybně rodičovsky zcela zralé, některé matky starších věkových kategorií mohou naopak prokazovat závažný nedostatek rodičovské vyspělosti. Udává se doložený poznatek, že po dvacátém roku věku rizika z rodičovské nezralosti výrazně ubývá. Oba velmi mladí rodiče by měli více vědět o tom, co je čeká, jaké povinnosti jim narození dítěte přinese, ale také, jaké často nepříjemné pocity a postoje to v nich bude vyvolávat. Jestliže by si byli předem vědomi těchto úskalí, mohou se na ně lépe připravit, částečně je eliminovat nebo se jim zcela vyhnout.

Naproti tomu jsou rodiče, *ve vyšším věku pro mateřství*, míní se tím věk 35 let a víc u ženy. Starší rodiče mají tendenci děti více srovnávat. Určité procento dětí má starší rodiče proto, že se narodily ve druhém či třetím manželství některého z nich (nebo obou). Rodina, která je „*poznamenaná*“ předchozími rozvody a komplikovanými vztahy k několikerým dětem a několikerým prarodičům, vytvářejí svým členům náročnější životní situaci.

Dnešní dítě starších rodičů je většinou první, druhé nebo třetí s delším odstupem stejně jako v jiných rodinách. Rodiče měli prostě toto dítě v pozdějším věku, a to buď proto, že rodinu později zakládali, nebo proto, že z nějakých důvodů dříve děti mít nemohli. Poměrně značné procento dětí starších matek jsou děti tzv. vymodlené, které přišly až po dlouhé době čekání, pokusů, léčení... Tyto okolnosti mají přirozeně vliv na rodičovské postoje a rodičovské chování. (Matějček, 1994, s. 119, 126, 129-130).

Rodina je systém složitý. Je citlivý na to, co se kolem něj děje. Různá témata jsou různými autory chápána různě. Rodina by měla být pro svoje členy oporou.

2. Výchova a prostředí

V rodinném životě se přirozeným způsobem a účelně uspokojují základní psychické potřeby dítěte. Není to jednostranný proces jen ze strany rodičů k dítěti, ale probíhá i naopak, od dětí k rodičům. Dítě je vychovááno stále.

Míra zaměřenosti výchovného působení může být různá.

Charakteristickým rysem života v rodině je oboustranné uspokojování duševních potřeb. Taková rodinná vzájemnost. To znamená i vzájemný pocit jistoty, uvolnění, spokojenost, radost a ostatní pozitivní prožitky, které takové uspokojování psychických potřeb provázejí.

Existuje řada činitelů v prostředí dítěte, které mají velký vliv na jeho vývoj – výchova, podnebí, výživa, bydlení, početnost rodiny. Míra záměrnosti výchovného působení může být různá. Dítě je vychovááno neustále, každou chvílí.

Je samozřejmé, že u dítěte více postiženého uvažujeme o jeho výchově více. Stejně tak dítě, které už je výchovně nějak pokaženo, které se dopouští přestupků a uvádí rodinu do svízelné společenské situace, je předmětem naléhavých výchovných úvah. Ale čím více se blížíme k takzvanému normálu, spíš se setkáváme s tím, že výchova se děje neuvědoměle. Nebezpečí vážných výchovných přehmatů zdaleka není tak očividné, zato však vyvstává méně zjevné, ale neméně reálné nebezpečí výchovného zanedbávání, nepřiměřených požadavků a nepřiměřených výchovných prostředků. I normální dítě je individualitou čili jedinečností – neopakovatelnou, originální, vyžadující individuální přístup a zacházení. „Živelnou“ výchovu nemůžeme přijmout jako dostačující. (Matějček, 2007, s. 17)

2.1 Vztah dítě a rodič

Mnohé obtíže pramení ze způsobu *komunikace*. Někteří lidé neumějí sdělovat pozitivní stanoviska, a jejich partner se v důsledku toho cítí nedoceněný a bezcenný. Nefunkční komunikace, v jejímž důsledku vznikne citová propast mezi partnery, může být jedním

z partnerů rozpadu vztahu, i když nikdy není jediným vysvětlením všech potíží. (Heather, 2004, s. 20)

Pocity ublíženosti a hněvu časem propast mezi nimi natolik prohloubí, až již není možné ji překlenout. Manželé se k sobě přestanou chovat vlídně, brát na sebe ohledy a vážit si jeden druhého. Manželství ztratí vřelost, blízkost a vzájemné sdílení. Ztrácí se tak naděje na zlepšení, a je na čase vyhledat pomoc – nebo se rozejít.

Komunikace má mnoho podob. Neexistuje manželství bez konfliktů a naučit se žít s konflikty znamená vážení se jeden druhého a respektovat se.

Dva sourozenci v rodině mohou mít velmi různou výchovnou situaci. Jeden může být víc trestán a druhý víc odměňován, ne proto, že bychom měli jednoho raději než druhého, ani proto, že by si toho jen o tolik víc zasloužil než druhý, ale proto, že v nás každý může provokovat trochu jiné postoje a trochu jiné jednání. Na náš stejný postup každý reaguje trochu jiným způsobem. (Matějček, 2007, s. 23)

Myslím si, že porozumět výchově znamená porozumět právě také vztahu mezi vychovatelem a dítětem – vychovaným. Není to ale jednostranný vztah, ve kterém by jeden vysílal podněty a byl ve všem aktivní, a na druhé straně ten, kdo je pasivně přijímá a je výchovnými podněty utvářen a přetvářen. Nejde o vztah jednoho, kdo dává, kdo radí, a druhého, kdo přijímá a učí se. To je opravdu jen klam. Ve skutečnosti je výchovný vztah oboustranný, vzájemný. Dítě je svým prostředím nejen ovlivňováno a formováno, ale samo do svého prostředí aktivně zasahuje a svým způsobem si je utváří a přetváří.

Jsem přesvědčena, že aby se osobnost dítěte správně rozvíjela, je třeba **vzor výchovy**, který dítě získává zpravidla ve svém rodiči. Je to potřeba, aby osobnost dítěte dozrála. Osobnost rodiče je důležitá pro správný vývoj dítěte. Její kvalita a zralost se promítá do osobnosti dítěte. K formování vlastního charakteru má mít dítě dobrý vzor.

2.2 Vrstevnická skupina

Vrstevníci jsou si blízcí věkem, postoji, názory. Děti potřebují vrstevníky, rodiče je nemohou nahradit. S přibývajícím věkem sílí vliv vrstevníků.

Funkce společnosti vrstevníků:

Společenský styk s vrstevníky funguje jako velmi důležitý a informační kanál, jeho prostřednictvím se děti dozvídají mnoho věcí, které jim dospělí z různých důvodů neřeknou. Od vrstevníků získává jedinec například většinu informací o otázkách pohlavního života. Společenský styk s vrstevníky je specifickým druhem činnosti a meziosobnostních vztahů. Skupinová hra a poté i jiné druhy společné činnosti vypěstují u dítěte nutné návyky vzájemného působení, dovednost podřizovat se kolektivní kázni a současně hájit svá práva a uvádět do vzájemného vztahu osobní zájmy se zájmy společenskými. Nikde jinde než ve společnosti vrstevníků, kde se vzájemné vztahy zásadně vytvářejí na rovnovážných principech a kde se dítě musí o postavení nejen zasloužit, ale musí si ho umět i udržet, si dítě nemůže vypěstovat komunikativní vlastnosti, potřebné v dospělosti. Soutěživost ve vzájemných skupinových vztazích, která ve vztazích s rodiči neexistuje, je cennou životní devizou. Společenský styk s vrstevníky je specifickým druhem emocionálního kontaktu. Uvědomění se skupinové příslušnosti, solidarity a vzájemné kamarádké pomoci usnadňuje dítěti osamostatnění se od dospělých a zároveň poskytuje mimořádně důležitý pocit emocionální spokojenosti a stability, které jsou pro něj mimořádně důležité. Pro sebeúctu jedince má rozhodující význam skutečnost, zda si dokázal zasloužit respekt a lásku rovnocenných osob – kamarádů. (Bradová, 2007, s. 32)

2.3 Dílčí závěr

Dítě, které věří ve své možnosti a má zdravé sebevědomí, se dokáže efektivně přizpůsobovat novým situacím, zbytečně nepropadá úzkosti a víc, jak se uklidnit. Nedovolí strachu, aby ho zcela ovládl. Nevnímá svět jako nepřátelské místo plné nástrah. (Bacus, 2007, s. 12)

Vztah rodič a dítě je důležitý, důležitý je ale také vztah dítě a vrstevníci. Dítě potřebuje různé vztahy, ze kterých potřebuje čerpat správné vzory. Potřebuje kontakt jak s rodiči, tak s vrstevníky.

3. Rodina a dítě

Pro dítě je rodina místem hlubokých a trvalých citových vztahů. V citovém vztahu s dětmi je uspokojována i jejich potřeba životní jistoty.

V rodině poznáváme jeden druhého hlouběji a důkladněji než jinde. Je to, myslím, snad nejstarší lidská společenská instituce. Myslím si, že rodina spočívá na manželství.

Jak uvádí Matějček (1994, s. 16), dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice. Rodina není zdaleka jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít rovněž vliv na utváření jeho osobnosti. Rodina má mezi všemi přece jen výjimečné a výsadní postavení v několika směrech. Má možnosti ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Nejpřirozenějším způsobem a nejvydatněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte. Je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat vztahy další, do nichž samo vstoupí.

3.1 Vliv výchovy na dítě

Výchova není přímo závislá na tom, kolik času s dětmi strávíme. Společný čas je ale nutný, aby se výchova dala vůbec uskutečňovat. Důležité je trávit s dětmi čas. Není to ale přímo závislé na výchově, ale společný čas je také potřebný.

Výchova by měla směřovat k tomu, aby se dítě vyvíjelo po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou, aby vyrůstalo v prostředí stálém a citově příznivém a přijímajícím.

Jednu ze základních úloh ve výchovném působení volného času mají právě účastníci jeho aktivit. Cílovou skupinou jsou hlavně **děti a mládež**. Od dospělých by mělo být dětem umožněno podílet se na aktivitách všestranně a v co největší míře a vytvářet tak u nich k volnému času pozitivní a odpovědný vztah. Děti a mladí lidé se na svých volno časových aktivitách podílejí sami nebo se účastní těch, které v jejich zájmu a za jejich spoluúčasti připravují dospělí.

Výchova mimo vyučování v nejčastějším chápání je vymežována tím, že probíhá mimo povinné vyučování a probíhá převážně ve volném čase a mimo bezprostřední vliv rodiny.

Výchova k práci je součástí rodinné výchovy, výchovy ve škole i výchovy ve volném čase. Výchova k práci začíná nejčastěji v rodině, je to vhodné již od útlého věku. I malé děti by měly mít své drobné povinnosti, měly by se naučit sebeobsluže. V této výchově se pokračuje v mateřské škole. S touto výchovou se pracuje i ve školských zařízeních, ve volno časových aktivitách dětí a mládeže, v době mimo vyučování.

3.2 Konfliktní dítě

Někde je to tak, že konflikty jsou na denním pořádku, jinde jsou jen občasné, vzácnější.

Ventilace rozdílných názorů na běžné životní problémy má své výhody a nevýhody. Není třeba zatahovat svůj názor, nebo se jím tajně trápit, při otevřené a rovnoprávné debatě je možné dojít k řadě pozitivních řešení, k pozitivním kompromisům. Ale je také vidět, že předmětem sporů a konfliktů v rodině se stává téměř vše, že se o všem někdy velmi ostře diskutuje, kompromisy že nejsou přijímány a každý z partnerů stojí zarputile na svém stanovisku. (Matějček, 2002, s. 8)

Myslím, že dosáhnout spolupráce se školou, pomoci dítěti, stát při něm, ocenit každou jeho dobrou snahu, by byla šance, aby se vyrovnalo s problémy.

3.3 Kriminalita páchaná dětmi, prevence

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 2 písm. b) rozumí „mládeží děti mladší patnácti let a mladiství“, podle písm. c) „dítětem mladší patnáct let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrčil patnáctý rok věku“, podle d) se vymezuje „mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“.

Příčiny a podmínky páchaní trestné činnosti dětmi a mládeží jsou v jejich vývojových zvláštностech a v mikrostruktuře, ve které žijí a vyrůstají, což je především rodina, dále

pak škola, kamarádi, parta a další okruh lidí. Jsou-li vlivy na dítě během vývoje negativní, zasáhnou nejcitlivěji oblast psychiky člověka, motivaci, sebeovládání, citovou a morální složku osobnosti.

Nejzávažnější **příčiny**, které vedou děti a mládež k páchání kriminálních deliktů jsou nedostatky v rodinné a školní výchově, mravní a citové výchově, neznalost v oblasti právního vědomí a také malá nabídka aktivit ve volném čase. Nedostatek životních zkušeností se projevuje častou chybovostí v jednání, zejména v náročných a krizových situacích. (www.zachranny-kruh.cz)

Můžeme rozlišit pět nejčastějších svízelných životních situací:

- Situace s nepřiměřenými úkoly a požadavky (velké množství úkolů, na které děti nemají dostatek sil).
- Situace problémové (nové úkoly nelze řešit zavedenými postupy, málo zkušeností).
- Situace s překážkami (dosažení cíle hroubí překážky, nereálná přání).
- Situace konfliktní (střet zájmů, dítě se musí rozhodnout pro jednu věc).
- Situace stresové (stres – odpověď organismu na silný podnět, dítě se v náročné situaci neadaptuje, nedojde ke snížení napětí).

Nárůst dětské **agresivity** je v posledních letech často diskutovanou otázkou jako jedna z příčin nezákonného jednání dětí a mládeže. Jednostranné soudy odsuzující např. televizi, počítačové hry, které předvádějí násilí, vznik problému zjednodušují. Kdyby příčina byla jedna a čitelná, dala by se snadno odstranit. Příčin, které způsobují násilí, může být však několik. (www.zachranny-kruh.cz)

3.4 Dílčí závěr

Založením rodiny vznikají pokrevní vazby. Jestliže u jednoho z partnerů došlo k rozpadu původního svazku, vzniká právě nová rodina. Všichni, kteří jdou do nového svazku partnerského nebo i manželského, chtějí uspět. Jak se jim podaří ho udržet, aby v patřičných mezích fungoval, záleží na každém z nich. Člověk ve vztahu něco očekává, a v důsledku toho se snaží, aby fungoval. Jestli se podaří udržet fungující vztah, záleží i na toleranci partnerů. Každý se musí vlastním dílem podílet na

fungování vztahu. Nevyplácí se spoléhat na partnerovu změnu chování nebo postoje. Je třeba se domluvit, aby se předcházelo konfliktům.

Každá rodina dodržuje určitou tradici. Taková tradice dává rodině určitý ráz, který ji charakterizuje. Jedinec v rodině nalézá oporu, jistotu, zachovává si tak svoji jedinečnost, zároveň je však nucen nalézt optimální cestu, která je nutná pro rodinné soužití. Pokud dítě vyrůstá v nepřátelském prostředí, přebírá takové vzorce chování, protože je považuje za správné a běžné, může to ovlivnit jeho chování, které se může projevit jako agresivní a nevhodné. Podmínky a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, jsou proto velmi důležité.

4. Struktura rodiny

Citová atmosféra v rodině, porozumění a úcta mezi členy v domácnosti dává smysl výchovnému působení. Tam, kde bývá nedodržování porozumění, se vytváří nebezpečí pro mravní vývoj dítěte. Kde se např. rodiče rozvádějí, kde se někdo z vychovatelů v očích dítěte znehodnocuje svým ponižujícím chováním, nebezpečí se mohou zvyšovat. U rozvedených rodičů se stává, že rodiče, kteří pomlouvají jeden druhého hlavně v situacích, kdy je přítomno dítě, si většinou neuvědomují, že ubližují právě svému dítěti.

V dobře fungující rodině uspokojují rodiče přirozeným způsobem základní psychické potřeby dítěte, dodávají mu pocit vývojových podnětů, dodávají mu pocit životní jistoty a činí jeho svět smysluplným. V rodině neúplné nebo znovu doplněné po rozvodu to samozřejmě je také možno, ale je to samozřejmě těžší a problematičtější.

4.1 Harmonická rodina

Svazek mezi rodiči a dítětem nemůžeme ustrnout na jedné konečné úrovni, je vhodné, aby nabýval stále vyšších a vyspělejších forem. Dítě, které bylo nejdříve zcela závislé a odkázané na péči rodičů, musí vývojovým procesem dospět tak daleko, aby mohlo zaujmout svoje samostatné místo ve společnosti dospělých a stát se tak vychovatelem další lidské generace.

Ideální určitě je, když se rodiče na dítě těší, plánují ho a po narození miminko cítí lásku. Rodí se např. rodičům, kteří si již vědí se životem rady, mají pevnější životní zásady, dobré emoční zázemí. Myslím, že nejvhodnější je, kdy je rodina pro dítě citově pozitivní, stálá a láskyplná.

Naopak pokračujícím rodičovským nepřátelstvím je dítě zraňováno.

4.2 Dítě a rozvod rodičů

Průměrná doba trvání manželství není ani deset let a vztahy nesezdaných partnerů nemusí ani trvat takovou dobu. Z tohoto vyplývá, že existuje mnoho dětí, které musí

zažít rozvod nebo rozchod svých rodičů. Tímto nechci tvrdit, že je lehké a jednoduché se rozejít.

Rozvod by v tom lepším případě neměl znamenat rozchod dvou nepřátel. Měl by být spíše cestou k trvalému odloučení dvou partnerů, kteří zodpovědně došli k poznání, že další prodlužování jejich společného soužití by bylo jen zbytečně traumatizující. Rozvodem problémy většinou nekončí, ale mohou teprve začínat. Je nutností řešit a vyřešit otázky svěřením dětí do výchovy, výživné, bydlení. Jak snadno se budou takové problémy řešit, záleží průběh rozvodu.

Důležitou součástí je stav, jak se k rozvodu staví a jsou o něm informování děti. I jich se to plně dotýká. Je třeba, aby si rodiče s dětmi sedli a společně si promluvili o tom, že rodiči zůstávají a mají dítě oba pořád rádi. Myslím si, že jinak hrozí, že ztratí důvěru u dětí, která se zpět získává jen velmi těžko. Vyrovnat se s realitou rozvodu není snadné. Ani po rozvodu není vše hned vyřešeno. Problémy zůstávají. Jsou určité i výjimky, ale bývá žádoucí, aby si děti uchovaly vztah s oběma rodiči.

Rozchod s partnerem bolí vždycky. Je to přirozená reakce. Aby se člověk vyrovnal s ukončením vztahu, snaží se porozumět skutečným příčinám rozchodu.

Pokud máte pocit, že důvodem rozchodů bývá něco, co byste nejen mohli, ale také měli na sobě změnit, pak je lepší raději hledat cestu, jak potřebných změn dosáhnout. Nenálehejte na pokračování vztahu, nepokořujte se, neslibujte víc, než skutečně chcete a jste s to nabídnout. Postoj „raději bych byl s tebou, dokážu si však představit život i bez tebe“ je přiměřený a důstojný. Případný „únik“ může ještě někdy znovu nabudit partnerův zájem. V žádném případě se však nesnažte za každou cenu ihned „zaplnit prázdné místo“. Pokud není člověk s rozchodem dostatečně vyrovnán, bude tím každý další partnerský výběr poznamenán. Je čas raději se vrátit ke svým zájmům a přátelům. Nesnažit se skrývat svůj smutek. Opravdoví přátelé jej pochopí, mohou vám pomoci „přijít na jiné myšlenky“. Teprve až bude člověk s to vzpomínat na předchozí vztah bez intenzivní bolesti, až přestane každého nového partnera poměřovat s tím předchozím, teprve pak nastává fáze, kdy je možné uvažovat o nové známosti. Smutek není projevem slabosti, ale schopnosti vztah skutečně prožít. Jeho trvání je vysoce individuální. Záleží nejen na intenzitě a hloubce vztahu, ale i na jeho délce, na osobnostních rysech. Truchlení v rozpětí jednoho dvou měsíců je běžné, rozchod může

zabolet i po jednou až dvou letech. Trvá-li truchlení příliš dlouho, nebo pokud je příliš intenzivní, brání-li v běžném „fungování“, trápí-li člověka pocity viny, je lepší vyhledat odbornou pomoc. *Psychoterapie* pomůže nalézt ztracenou sebedůvěru, pochopit vlastní hodnotu, někdy i vlastní podíl na opakovaných rozchodech. (Mach, Šmolka, 1999, s. 24)

Rozchody patří k životu tak jako navázání známostí. Stává se, že jeden nebo oba partneři začnou mít pocit, že se vztah změnil, a přestávají se v něm cítit dobře. Bývá to ale tak, že namísto toho, aby rozchod proběhl klidně, tak to bývá naopak. Rozchody mohou být spojovány s citovým vydíráním ze strany opuštěného partnera. Lidé se scházejí a rozcházejí. Pokud se vztah rozpadá a my se snažíme jen prodloužit nevyhnutelné, hrozí, že se totéž bude opakovat.

Na proměně instituce manželství v posledních desítkách let se podílí změna společenského postavení žen, rostoucí touha po citovém uspokojení, společenské tlaky, které souvisejí s přechodným rázem části naší kultury. Dnešní manželství a partnerství jsou uzavírána s vědomím, že je lze snadno ukončit. Toto dle mého názoru není správné stanovisko.

Rozvod je *zátěžová situace*. Vyrovnání se s touto zátěží žádá svůj čas, prostor a porozumění. Na člověka jsou kladené nároky na fungování ve všech směrech. Rozvod způsobuje různé změny ohledně normálního fungování jejích členů, např. přestěhování se, nové vztahy.

Pocity dětí by měly být vrány v úvahu co nejvíce, jsou důležité. Rodiče by měli názorům dětí naslouchat, a brát je v úvahu o to více, pokud se rozvádějí.

Děti strádají mnoha různými typy emočního týrání ze strany rodičů. Rodiče si děti někdy nevnímají nebo je zahrnují neustálými posměšky a škodlivou kritikou. Kromě nepřirozené ostražitosti, která nezanechává stopy, se další typ týrání prozradí několika málo známkami: týká se dětí, jež jsou ukázněny hrozbami, strachem nebo krutými tresty, a těch, které mají nepřiměřené povinnosti. Emoční týrání v souvislosti s rozvodem může mít různou formu – dítě musí například opakovaně poslouchat výhrůžné nebo hanlivé poznámky o jednom rodiči, nebo dokonce výhrůžné poznámky namířené přímo vůči dítěti. Při rozhodování týkajícím se dětí by emočnímu týrání měla

být přikládána mnohem vyšší důležitost. Kritická situace mnoha dětí se v současné době spíše ignoruje. (Heather, 2004, s. 12).

Pro některé děti je rozpad manželského vztahu zcela nečekaný, jako blesk z čistého nebe, jiné ho přirovnávají k elektrickému šoku. U většiny lidí však rozpadu vztahu předcházejí hněvivé pocity. Konec hádek je pak nejčastější pozitivní dopad rozchodu, o němž se děti zmiňují. Svědčí to o tom, že je třeba zaměřit se na řešení tohoto všudypřítomného problému. Pokud by se to podařilo, snad by se snížil počet rozpadlých manželství. Stejně tak by bylo dobré pochopit, proč vznikají destruktivní vztahy a co lze dělat pro jejich nápravu. Je však nesmírně obtížné uskutečnit i velmi malou změnu ve vztahu, zejména proto, že druhý partner se bude všemi možnými způsoby změně bránit. (Heather, 2004, s. 21)

Pokud už k rozvodu dojde, je o to složitější, jestliže v manželství jsou děti. Je třeba zachovat rodičovství, to s manželstvím nekončí. Pokud je rozvodem zasažen vztah rodičů k dítěti, je to o to složitější. Pro dítě je nebezpečné slyšet hádky rodičů, být svědkem hledání řešení rozvodových problémů, slyšet obviňování druhého rodiče. Pokud se dítě cítí zodpovědné za rozpad rodiny nebo za svůj vztah s druhým rodičem a potřeby vůči němu je to nebezpečné. Dítě tento pocit může mít v nejistotě a nestabilitě rozvodové nebo po rozvodové situace. Potřebuje ochranu před jednáním, které by mohlo tento pocit viny posilovat. Potřebuje ujištění o tom, že rozvod je věcí dospělých, že za něj nemůže a že může mít dále dobrý vztah s oběma rodiči. Jednou z nejvážnějších komplikací rozvodu je pro dítě odcizení s rodičem. Odcizení může mít různou intenzitu od odmítání až po zavržení, které přirozeně má vůči odcizenému rodiči. Dítě si v takové situace často udělá o sobě a o vztazích neadekvátní závěry. Považuje se za odpovědné za problémy svých rodičů. Tyto závěry mají na dítě velký vliv a způsobují problémy v jeho psychickém i sociálním vývoji. Působí vážné komplikace ve vztahu dítěte k sobě samému a v blízkých vztazích. To se obvykle naplno projeví až v jeho dospělosti při vytváření takových vztahů s partnerem či dítětem.

Většina rozvádějících se rodin prochází obdobím určitého neklidu kolem uspořádání vztahu s dětmi, které je nepříjemné pro všechny zúčastněné. Je to období, kdy se mezi dospělými teprve vytváří zdravá hranice mezi umírajícím partnerstvím a živým

rodičovstvím. Pokud netrvá dlouho, nemusí mít problémové následky. (Poupátová 2009, 42-43)

Někdy je lepší když se rodiče dítěte rozejdou. Ne vždy je ideální, aby dítě vyrůstalo v rodině, kde jsou rodiče neustále ve sporu a v konfliktu. Stává se, že i ti, kteří rozchod přivítali, mohou prožívat pocity smutku obvyklé při úmrtí blízké osoby. Je těžké uvěřit, že je partner a rodič opustil, a stává se, že je zaplaví smutek a často i hněv.

Je dobré mít na zřeteli účinky a různé příčiny rozpadu manželství. Tlaky a povinnosti manželství a zejména rodičovství mohou být pro některé rodiče dost náročné. Je třeba hlavně dbát na prevenci předcházení rozpadu vztahu hlavně v důsledku dopadu na děti .

Mnoho dětí dnes po rozvodu rodičů a novém sňatku jednoho z nich dostává nevlastního nového tatínka nebo maminku. Děti také mohou být v péči svých babiček a dědečků.

Rozvod je situace pro děti náročná. Potřebují od rodičů podporu právě v tomto pro ně těžkém období. Je to potřebnější než v běžném klidném životním období. Je vhodné s dítětem mluvit o jeho problémech, a přiměřeně se mu snažit pomoci s řešením. Dítě také potřebuje vědět, co bude dál, potřebuje vědět, že ho mají oba rodiče rádi. Dítě potřebuje pomoc přiměřenou. Pokud mu rodiče odpírají odpovědnost, dítěti příliš pomáhají, nevede to k prospěchu dítěte. Pokud dítě dostává více podpory ze strany rodičů, vede to k jeho neschopnosti. Může pak nedůvěřovat vlastním silám a schopnostem. Rodiče mohou ustupovat v situacích, ve kterých děti potřebují, aby byli pevní. Děti pak mohou mít zkreslenou představu o tom, co je a co není odpovědností.

Po rozvodu má dítě právo stýkat se i s druhým rodičem. Situace po rozvodu svádí k popuzení dítěte, a to zvláště toho, kdo má dítě soudem svěřeno do výchovné péče. Ten si totiž snadno vytvoří představu, že má vlastně veškerou výchovnou moc ve svých rukou. A z tohoto důvodu může druhého rodiče ze života dítěte vymazat. Dítě se mu pak stává nástrojem pomsty. Ví, že druhého partnera nejvíce ranní, když dítě proti němu popudí. Je důležité dítěti vysvětlit, že i když se rodiče rozvedli, dítě mají oba pořád moc rádi. Optimální formou styku po rozvodu je volné pokračování rodinného vztahu. Manželství už sice nefunguje, ale rodiče uznávají, že jejich rodičovství vůči dítěti dále pokračuje. Rodičovské vztahy k dítěti by měly zůstat co nejvíce původní, zachované podobě.

Důležité je *nalezení nové identity*. Mění se rodičovské role. Je třeba vytvořit novou, fungující osobní i rodičovskou identitu v podmínkách po rozvodu.

Emoční vyrovnání se s rozvodem trvá různě dlouhou dobu. Vliv na to mají i podmínky v jakých se člověk nacházel.

Aby se člověk po rozvodu znovu vzpamatoval, je třeba přiznat si skutečnost, že manželství skončilo. Je to nutné pro pochopení a přijetí toho, že manželství skončilo a je to menší zlo, než udržení manželství. Stabilizuje se tak v nové životní situaci a bilancuje situaci. Co ztratil? Co mu zůstalo? Otevírá se tak pro budoucnost.

Vztahy k blízkému člověku nám dávají pocit bezpečí, neboť ve složitých životních situacích se můžeme obrátit o pomoc k lidem, o nichž víme, že nám chtějí pomoci. Přítomnost blízkých lidí umocňuje pocity štěstí v radostných chvílích a poskytuje úlevu a útěchu při zármutku, bolesti a trápení. Blízké vztahy nám dávají pocit větší důvěry. Zažíváme v nich sdílení stejným nebo podobných názorů, přesvědčení, postojů. Dávají nám možnost o nich diskutovat.

Bez podpory blízkých vztahů jsme slabší a zranitelnější. *Osamělost* nás tím, že je nepříjemná, přirozeně vede k vyhledávání vztahů. Obava z osamělosti pomáhá udržet rovnováhu ve vztazích. Kdybychom se jí vůbec nebáli, asi bychom byli méně ohleduplní a méně se o vztah starali. Pomáhá nám udržet vztahy, které jsou pro naše přežití a fungování bezpečnější než samota, stejně jako strach z bolesti nám pomáhá chránit se před poraněním.

Člověk se snaží nebýt osamělý, může začít trpět depresí. Deprese se projevuje jako smutek, který setrvává. Je nebezpečný, má různé podoby. Pro depresi je typické, že člověk prožívá smutek, který je dlouhý a hluboký. Trvá i týdny. Člověk může trpět poruchami spánku, ztrátou chuti k jídlu, atd. Myslím si, že člověk má strach, zažívá úzkost a napětí, neví, čeho se bojí. V tomto případě je třeba léčba psychoterapií. Pomáhají i kontakty s lidmi, kteří nás podporují.

Za trvání manželství mohou nastat situace, kdy je třeba soudem *upravit poměry k nezletilým dětem*. Manželé mají vyživovací povinnost vůči dětem a proto, pokud se

nedohodnou na výživě dítěte, rozhodne soud, jakým způsobem má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

Podle Poupatové (2009, s. 15) je **právní rozvod** je institut, který slouží k vnějšímu řešení situace – oddělení manželů, kteří spolu nechtějí nebo nemohou dále žít. Řeší způsob oddělení bydlení, rozdělení majetku, závazků a následnou výchovu společných nezletilých dětí. Je také informací pro okolní svět, že manželé už nepatří k sobě – nastala změna jejich stavu. Právní rozvod je však také krok důležitý pro vnitřní proces psychorozvodu. Pokud se manželé rozejdou a neprojdou právním rozvodem, nemohou úspěšně dojít ke konci psychorozvodu.

Psychorozvod má svůj vývoj. U každého je tak trochu odlišný. Při postupném stabilizování se začíná člověk více odpoutávat, navazuje nové kontakty s přáteli, přemýšlí jasněji nad přítomností, minulostí a i budoucností. Přemýšlí nad možnostmi, které má před sebou.

Manželství jako citový vztah dvou lidí má právní vztahy. Ne vždy se řešením jeví rozvod manželství. V případě rady nebo pomoci se manžel může obrátit na **rodinnou poradnu** s žádostí o pomoc. Pokud je řešení takové, že manželství končí rozvodem, a manželé chtějí řešit vztahy rozumnou dohodou, žádají o pomoc právníka. Jde o pomoc při dosažení dohody o rozvodu, výchově dětí, a rozdělení společného majetku.

Doplňná rodina:

Doplňnou rodinou je rodinné společenství, ve kterém jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem dítěte a druhý je tzv. nevlastní. Noví rodiče mívají tendenci své problémy spíše zatajovat nebo je uvádět do souvislosti s jinými skutečnostmi rodinného života než se svým nevlastním rodičovstvím. Tím, že do rodiny vstoupí někdo jiný, kdo také vychovává, je to zásah do rodinného systému. S novým příchozím do rodiny se dítěti většinou mění i širší sociální zázemí. Poznávají nové dědečky a babičky, tety a strýce, nové přátele, naopak vztahy s některými dřívějšími příbuznými a přáteli se často rozpadají.

Tato rodina je na rozdíl od „vlastní“ rodiny jiná v tom, že pokud je v této rodině dítě, patří svým způsobem do rodin dvou, protože k této doplňné rodině má dítě většinou ještě jednoho rodiče, který bydlí někde jinde. Pro děti není lehké pochopení situace. Mají problém s pochopením reality, kdy rodič, který rodinu doplnil, je každodenně

přítomný a výchovně působící, naopak rodiče, se kterým dítě nebydlí, si může idealizovat nebo vysnit.

Nejhůře podle výzkumu přijímají matčina nového partnera děti ve věku 9-12 let. Tento věk je vývojový, kdy si děti přisuzují mužskou a ženskou roli podle svého pohlaví, tvoří si i model životního partnera podle pohlaví opačného, který žije v jejich blízkosti, bývá to otec nebo matka. V dětech se formují rodičovské postoje, které se projeví, až bude mít dítě jednu svoji vlastní rodinu a bude vychovávat své vlastní děti.

Pocity viny mohou schovávat strach. Mohou vést k chování, které umožní vyhnout se tomu, čeho se bojím. Toto chování ale nemusí vést do bezpečí.

Úmrtí rodičů:

V dnešní době se většinou setkáváme mimo rodinu harmonickou a úplnou s rodinou, která končí rozvodem. Podstatně nižší je v poměru s tímto situace, kdy dítě přichází o jednoho nebo o oba rodiče jejich úmrtím. úmrtí jednoho z rodičů nebo osiřené dítěte je dnes vzácné. A na tomto mají velký podíl dopravní nehody.

Psychologickou charakteristikou ztráty rodičovské osoby úmrtím je definitivnost a neodvolatelnosti této události na rozdíl od rozvodu a jiných ztrát. Plné pochopení této okolnosti můžeme předpokládat až u dětí staršího školního věku. Tento předpoklad však mnohdy zatemňuje představy laické veřejnosti o smutku a truchlení mladších dětí a vede k některým nežádoucím praktikám. (Matějček, 1994, s. 103)

4.3 Náhradní rodinná péče

Formy náhradní rodinné výchovy jsou upravené zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, v aktuálním znění:

- Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče.
- Pěstounská péče.
- Poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje.
- Osvojení.
- Ústavní výchova.
- Umístění a pobyt dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

(www.mpsv.cz)

Dnes je poměrně bohatý výběr možností rodinné výchovy pro ty děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Stává se tak z různých důvodů. Existují určitě i děti, kterým nemůže být zajištěna patřičná péče a výchova ve vlastní širší nebo nově doplněné rodině. Při jedné z možností, kterou je *adopce*, dítě dostává jméno rodičů. Při *pěstounské péči* je svazek mezi rodiči a dětmi poněkud volnější. Dětem zůstává jméno po vlastních rodičích, stát přispívá pěstounům na jeho výchovu, vlastní rodiče neztrácejí všechna práva a povinnosti. (Matějček, 1994)

Děti v *dětských domovech* žijí daleko více přítomností. Je u nich omezeno na malé množství očekávání z něčeho nového, zajímavého, radost nebo naopak smutek u blízké osoby.

Náhradní rodinnou péčí je možno vyjádřit jako takové sociální opatření ve prospěch dítěte, o které se jeho vlastní rodiče nemohou nebo někdy ani nechtějí starat. Existují i případy, kdy není vhodné, aby se právě rodiče o dítě starali. Tato péče by měla dítěti úplně nebo co nejvíce umožnit, aby vyrůstalo v rodinném prostředí, aby byly uspokojovány jeho psychické potřeby, rozvíjela se jeho osobnost.

Každá forma náhradní rodinné péče má svá slabá i silná místa, má své přednosti i své nevýhody. Je to ale hlavně pomoc dětem, pro jejichž zdravý vývoj je potřebné co nejlepší rodinné prostředí.

Jednou z možností náhradní rodinné péče je *adopce*. Toto osvojení dítěte je nejvíce podobné vlastní rodině. Právně je svazek zcela stejný jako ve vlastní rodině. Manželé, kteří nemají vlastní děti, získávají tak za své dítě, které svoji rodinu nemá.

Další formou péče je pěstounská péče, kdy se dítě dostává do rodiny, kde už děti mají a chtějí ještě nějaké děti vychovávat. O svěřením dítěte do jejich péče rozhoduje soud a pěstouni dostávají určitou odměnu. V tomto případě dítě není právně vlastní svých pěstounů.

SOS vesničky jsou pěstounkou péčí ve zvláštním zařízení. V samostatném domečku bydlí pěstounka se svěřenými dětmi. Tyto domečky tvoří dohromady „vesničku“, která je začleněna do života obce, nebo místa, kde vznikla.

Dítě, které nemůže být vychováváno ve vlastní rodině, má šanci na náhradní výchovnou péči, ve které může být spokojeno. *Ústavní výchova* je až posledním možným řešením,

pokud není možná nebo není vhodná jiná forma náhradní rodinné péče (adopce, pěstounská péče), Je třeba udělat vše pro to, aby byly dítěti poskytnuty podmínky pro podporu jeho sebedůvěry, aby mělo šanci plně se zařadit do společnosti.

4.4 Dílčí závěr

K problémům může vést z důvodů rozdílných očekávání, kdy jeden partner se zajímá o přítomnost, druhý chce plánovat budoucnost. Někteří nejsou připraveni přijmout dlouhodobý závazek manželství nebo nejsou ochotni přistupovat na kompromisy, které jsou ale nezbytné.

Děti prožívají citovou bolest, rozvod se totiž týká toho, co je pro ně nejdůležitější, jejich rodiny.

Rodina je *o vzájemné důvěře*, porozumění a soucítění a to i ve společenství právě dětí.

Je nezbytné, abychom vnímali rodinu systémově, hledali její možnosti...

Každá ztráta, proto i rozvod, bolí. Je třeba poskytnout ke zhojení ran čas. Rozvod je taková prohra, že se manželství nepodařilo. Nepodařilo se splnit původní přání vytvořit kvalitní vztah pevný do budoucnosti. Ale ne vždy je to nejhorší možné řešení, přestože rozvod vždy bolí. Rozvod je třeba posuzovat individuálně. Každého jinak a každého v jiné míře. Děti se při rozvodu nepotřebují ani nemají odpoutat od žádného z rodičů.

Co se týká náhradní rodinné péče, jsem přesvědčena, že o vztah se musí pečovat. Vytváří se tím, že spolu rodina tráví volný čas a rodiče se věnují dítěti naplno. Dítě by, přiměřeně svému věku, mělo vědět o svém původu. Není nejvhodnějším řešením nečekané sdělení informací od „cizích“ lidí. Rodinné povídání a postupné sdělení je tou lepší variantou. Děti by měli mít šanci žít rodinný život.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem praktické části je zjistit, jak funguje dnešní rodina, jak rodiče a děti vidí rodinné fungování. Rodina je základ společnosti, každé dítě potřebuje, aby uspokojovala jeho potřeby. Při rozvodu je větší riziko zdravého vývoje osobnosti dítěte. Rozvod je jedna z možností vyřešení rodinných vztahů, dle mého názoru záleží na individuálním posouzení případu. Pokud v rodině vládne nesoulad a problémy, které nelze jinak vyřešit, rozvod je řešení. Pro dítě je tato situace zátěžová, ale pokud si situace vyřeší a uklidní, má velkou šanci žít plnohodnotný život plný lásky. Různé vlivy mohou narušovat fungování rodiny.

Údaje potřebné pro tuto práci jsem získala pomocí dotazníkového šetření, které bylo anonymní, a odpovídali na něj žáci 7. třídy Základní školy v Měříně.

Praktickou část jsem ještě doplnila rozhovorem s rodiči, kterého se účastnilo 10 rodičů.

Snažila jsem se, aby otázky v dotazníku, ale i rozhovoru, byly srozumitelné a jednoznačně položené. Údaje z dotazníku se daly rychle zpracovat. Za výhodu dotazníku považuji rychlé získání informací od relativně velkého počtu lidí, na rozdíl od rozhovoru, který je časově náročnější. Rozhovor má ovšem nezastupitelnou výhodu v tom, že při nepochopení otázek v plném rozsahu, lze o odpovědi hovořit. Dotazníková metoda může být také pochopena zkresleně, přestože jsem nejprve dala dotazník jen několika dětem, abych zjistila, jestli je správně pochopen.

Dotazník obsahuje 13 otázek.

V otázce č. 1 – 3 obsahuje odpověď na základní údaje v rodině

č. 4 – 5 obsahuje způsob trávení společného času

č. 6 – 8 řešení problému

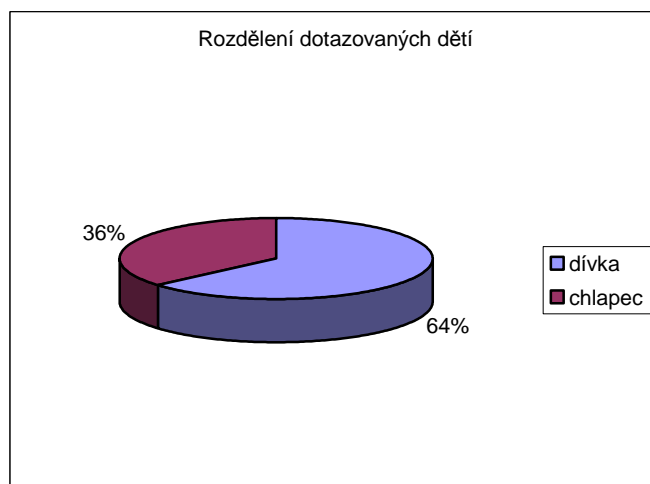
č. 9 – 12 zavedená pravidla v rodině, vztahy

č. 13 jak a jestli rodina funguje

1. otázka

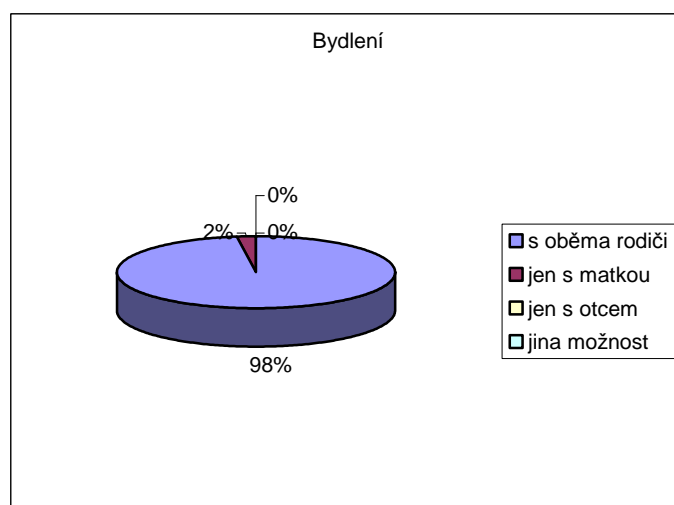
V 1. – 4. otázce děti odpovídaly na základní údaje.

Dotazníku se účastnilo celkem 44 dětí (28 dívek, 16 chlapců)

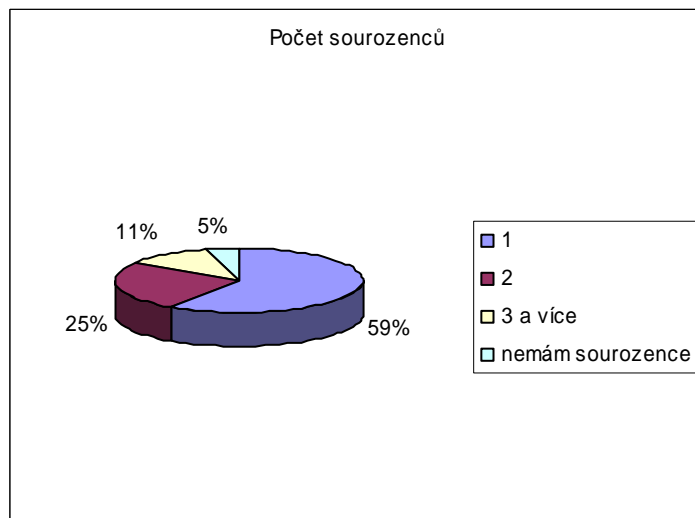
2. otázka

43 dětí z celk. počtu 44 bydlí s oběma rodiči, 1 dítě bydlí jen s jedním rodičem. Průzkum se konal v Základní škole městyse Měřín, kam dochází místní děti a děti z přilehlých vesnic. Takto jednoznačné vyhodnocení bych přikládala typu bydlení. Ve městě je větší anonymita, proto předpokládám i větší rozvodovost.

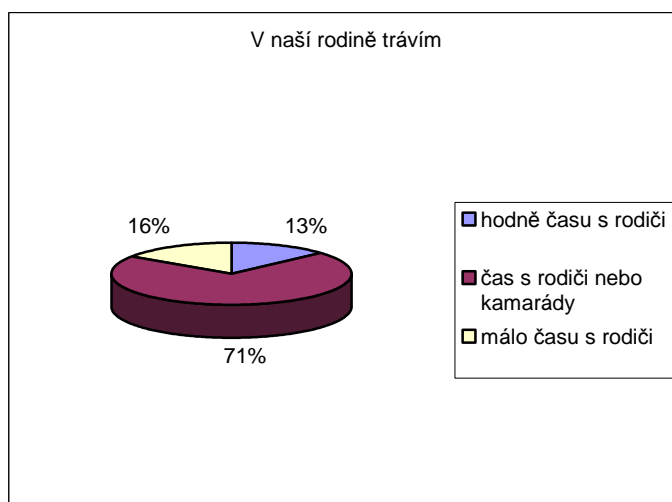
3. otázka

Více jak polovina dětí má 1 sourozence, na otázku odpověděly všechny děti. Pouze 2 děti nemají sourozence.

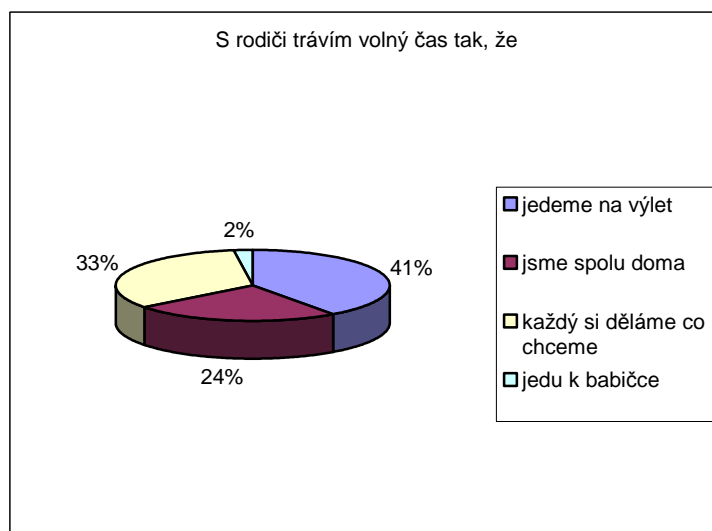
4. otázka

Výsledek v této otázce považuji za optimální. Dítě by mělo trávit čas nejenom s rodiči, ale i s kamarády a vrstevníky. Dítě ve věku dotazovaných dětí potřebuje kontakt udržet kontakt s rodiči, ale neméně potřebuje kontakt s vrstevníky.

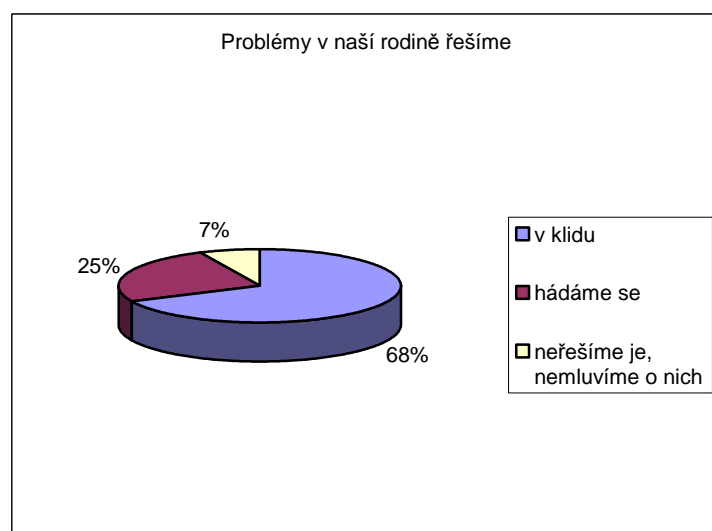
5. otázka

K této otázce by byl asi vhodnější rozhovor. Chtěla jsem, aby děti volily častější možnost. Na odpověď se lze podívat z různých hledisek. Proč rodina tráví společný čas výletem, nebo proč jsou spolu doma? Je to otázka finančních možností nebo množství volného času? 10 dětí (33%) odpovědělo, že si každý v rodině dělá co chce, co potřebuje. Proč je tomu tak?

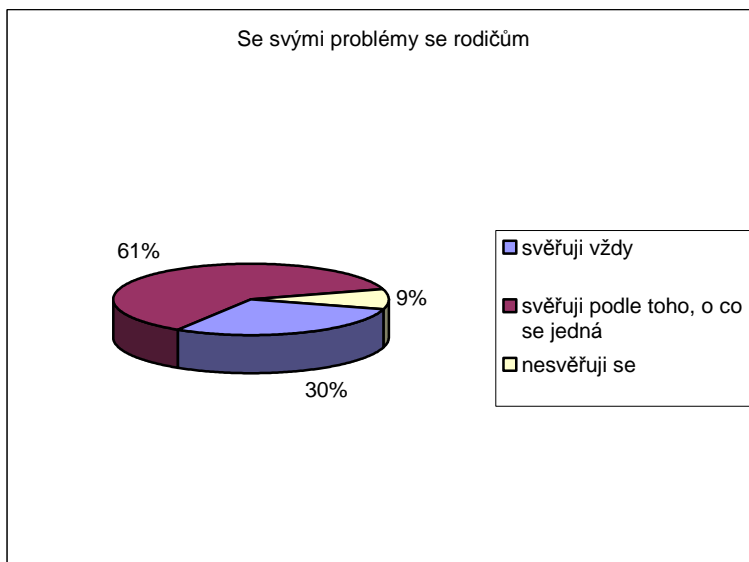
6. otázka

se týká problémů v rodině. 30 dětí odpovědělo, že problémy řeší v klidu. Výsledek bych hodnotila tak, že nadpoloviční většina domácností problémy řeší, alespoň z pohledu dospívajících dětí.

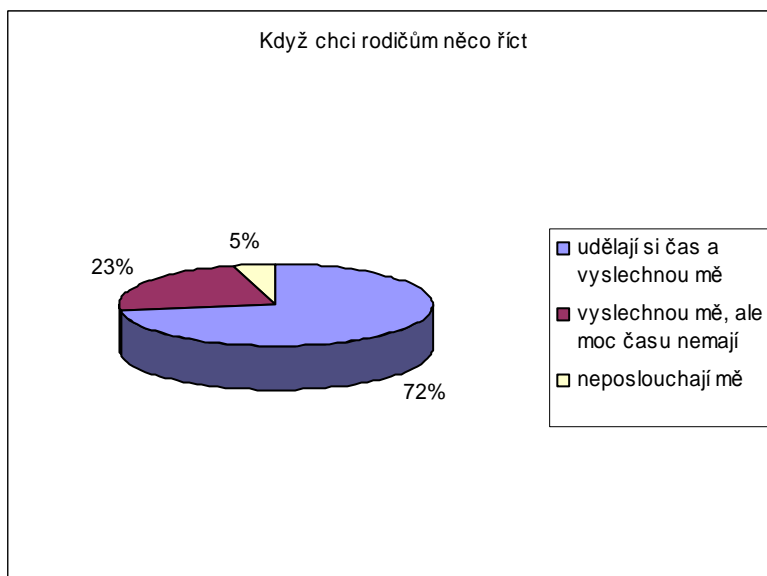
7. otázka

Podle průzkumu této otázky se děti rodičům převážně svěřují. Ne vždy a ne se vším, ale svěřují se.

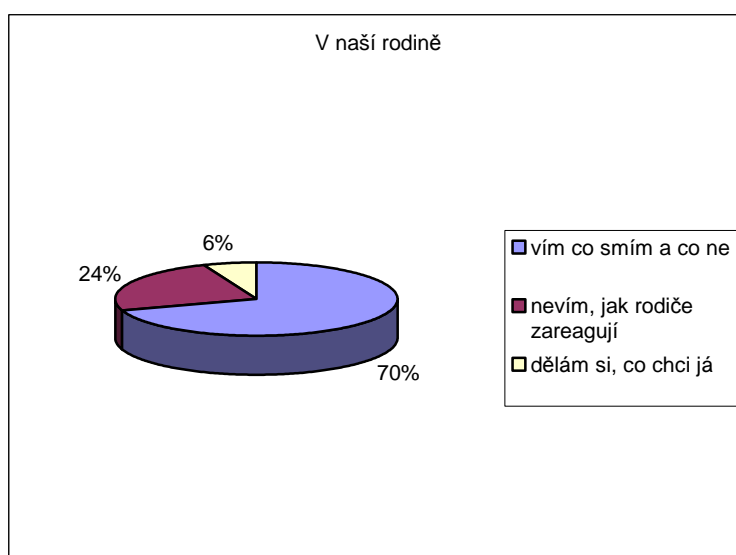
8. otázka

Pokud má dítě problém nebo se potřebuje rodičům svěřit, podle odpovědí na tuto otázku si téměř $\frac{3}{4}$ rodičů udělají na dítě čas a vyslechnou je. Dítě, které ví, že si na něj rodič udělá čas, pokud potřebuje něco říct, si je jistější ve svých vztazích a má lepší základ do budoucna.

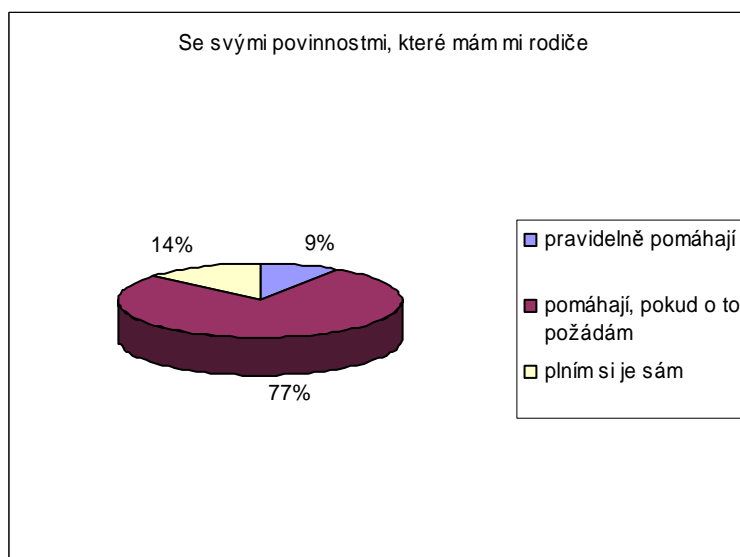
9. otázka

Odpověď na tuto otázku se prakticky ztotožňuje s předchozí otázkou. Dítě, které své rodiče zná, ví, že si udělají čas, pokud se potřebuje svěřit, většinou ví, jak rodiče zareagují. Dítě, které své rodiče zná, zná poměry v rodině, ví, co si smí dovolit.

10. otázka

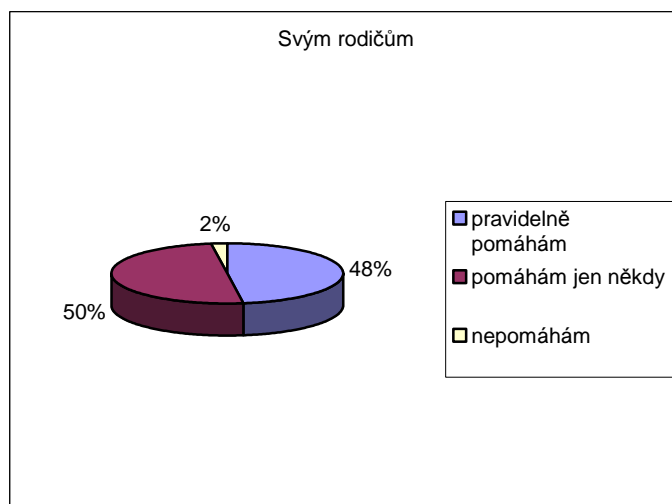
34 dětí z celk. počtu dotazovaných, si svoje povinnosti, které v rodině mají, vykonávají sami a v případě potřeby požádají o pomoc rodiče. Dítě tak dostává svůj prostor, aby mohlo být samostatné, což je podle mého názoru důležité pro jeho budoucnost, kdy bude třeba, aby bylo samostatné.

11. otázka

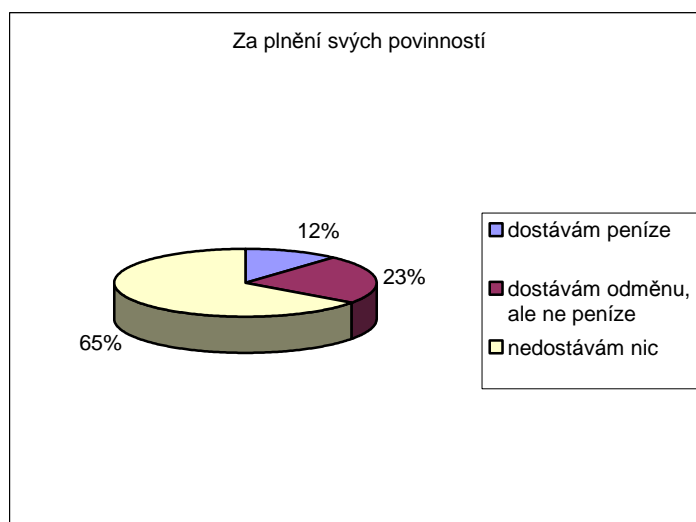
50 % dětí svým rodičům někdy pomůže, 48 % dětí svým rodičům pravidelně pomáhá.

1 dítě rodičům dle svého názoru nepomáhá.

12. otázka

28 dětí z 44 dotázaných od rodičů nedostává nic. Jde o povinnosti, které mají. Otázka by se dala ještě rozvést, zda dítě od rodičů něco dostává za svoji pomoc navíc (např. s domácími pracemi).

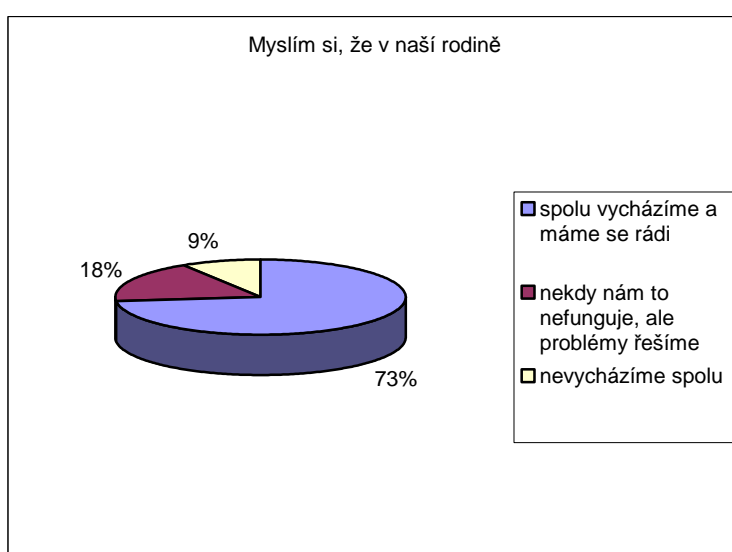

13. otázka

33 dětí na otázku, odpověď zapsaly všechny děti, odpovědělo kladně. Vychází spolu a mají se rádi. Takto hodnocené je v grafu znázorněno 73 %. Takto pochopené fungování rodiny z pohledu dětí hodnotím jako podnětné pro jejich další vývoj.

8 dětí odpovědělo, že problémy řeší, přestože ne vždy všechno funguje.

4 děti odpověděly, že jako rodina spolu nevychází. Může to být tak, nebo to lze chápat jako momentální pochopení situace, když v rodině něco nefunguje.

Rozhovor s rodiči: (březen 2011)

1. Kolik máte dětí?
2. Jak moc a jakým způsobem spolu trávíte volný čas?
3. Když Vám chtějí děti něco říct, uděláte si na ně čas?
4. Svěřují se Vám děti s problémy?
5. Jaký máte vztah se svým manželem/manželkou?
6. Jakým způsobem dokážete zaujmout své dítě?
7. Čeho si ceníte na svém manželovi/manželce a čeho na svých dětech?
8. Co je podle Vás pro rodinu podstatné?
9. Jak moc je pro Vás důležitá pohoda v rodině?
10. Je nebo bylo Vaše manželství v krizi?
11. Jaký je Váš názor na rozvod manželství? Co to podle Vás zanesená pro nezletilé děti v tomto manželství?
12. Kolik času asi denně trávíte se svými dětmi?
13. V čem vidíte problém kriminality dětí?
14. V čem vidíte podstatu výchovy?
15. V kolika letech by podle Vás mělo dítě pochopit, co smí a co ne?
16. Co podle Vás dává člověku vztah k druhému blízkému člověku? Ke své rodině?

Rodiny, s jejichž rodiči jsem mluvila, měly od jednoho do čtyř dětí.

Volný čas v některých rodinách tráví co nejvíce společně. Podle rodičů také záleží na tom, kolik let je dítěti. Jinak chtějí a mají možnost trávit volný čas s dětmi malými, jinak s dětmi „dospívajícími“. Starší děti také podle průzkumu nechtějí trávit tolik času s rodiči, ale chtějí také něco podniknout s kamarády a vrstevníky.

Někteří rodiče jsou přesvědčeni, že si na děti udělají čas, pokud jim ony chtějí něco říct. Někteří rodiče ne vždy mají plné volno na hovor s dětmi. Jeden rodič se svěřil, že má opravdu málo času a ani dítě se mu moc nesvěřuje. Záleží také na tom, co zrovna dělají.

Na otázku, jestli si rodiče myslí, že se vždy a ve svém dítě svěří, polovina rodičů odpověděla, že si myslí, že ne vždy se dítě svěří, ale není to tak, že se dítě nikdy s ničím nesvěřuje.

V době, kdy jsem dělala rozhovor, bylo jedno manželství v rozvodovém řízení. Mají děti ve věku 8 a 5 let. Z vyprávění rodiče jsem pochopila, že manželství delší dobu nefunguje. Mladší dcera vůbec nechápe, proč s nimi tatínek nebydlí, starší syn rychleji pochopil, že něco není v pořádku. Dvě rodiny již rozvod prožily a s nimi i jejich děti. Sedm manželství v současné době funguje bez větších problémů. Rodič, který již zažil rozvodové řízení, řekl, že se ani po několika letech plně nevyrovnal se skutečností, že se musel rozvést. Ani své dítě nevidá tak, jak by měl a jak by si přál. Rodič z fungující rodiny by rád změnil trávení volného času. Manželka má ráda aktivní odpočinek, manžel naopak.

Na otázku čím dokáže rodič své dítě zaujmout, jsem dostala odpovědi různé. Např. zajímavou nabídkou trávení volného času (výlety, cestování, sportovní aktivity), svým příkladem, kladným přístupem, hrou... Dostala jsem dvě odpovědi, které zněly: nevím.

Čeho si rodič cení na svém protějšku? Jeden manžel mi odpověděl, že je jeho manželka vstřícná. Ostatní odpovědi: pohotovost, tolerance, důvěra, vzájemná pomoc, pomoc v domácnosti od manžela.

Čeho si cením na svých dětech? Je na ně spolehnutí, aktivita a šikovnost u dětí, dítě je samostatné.

Pro rodinu je podstatné zdraví, dostatek financí, pohoda pro klid v rodině, spokojenost, láska a přátelství, vzájemná důvěra, pocit bezpečí, zázemí... Dostala jsem i odpověď, že záleží na vůli. Kde je vůle, je i cesta.

Všichni rodiče se shodli, že je pohoda hodně důležitá, pro někoho jedna z nejdůležitějších. Nikdo neodpověděl, že by na ní nezáleželo.

Manželství je v krizi jedno (v rozvodovém řízení), jeden rodič z rozvedeného manželství je v novém manželství spokojený a manželství funguje. Od druhého rodiče z rozvedeného manželství jsem dostala odpověď, že je sice rozvedený, ale ne se vším vyrovnaný a spokojený. Ostatních sedm manželství v krizi není. Pokud někdy

v minulosti byla, nemám potvrzeno. Do krize v rodině nezapočítám drobné hádky v rodině „kolem zbytečností“.

Rodiče se shodli na tom, že pro dítě je rozvod náročná a velmi těžká situace. Svě o tom určitě ví rodiče právě se rozvádějící a ti, kteří takovou situaci zažili. Ale i ti, kteří mají fungující rodinu, se setkali u někoho ze svých známých s rozvádějícím manželstvím a tak trpícími dětmi. Je to podle jedné matky krajní řešení, pro děti je to velká zátěž.

Na otázku, kolik času tráví se svými dětmi, jsem dostala různou odpověď. Z mého pohledu pro shrnutí vyplývá, že záleží na věku dětí, který je v různých rodinách různý a na to jaký vztah má dítě se svým rodičem. Pokud je vztah kladný, tráví spolu více času, baví je to, naopak, pokud není vztah ideální, nevyhledávají už tolik společně čas. Odpovědí byl i nedostatek času. Matky na MD tráví s dítětem (i s dětmi staršími) podstatně více času než matky zaměstnané.

Problém kriminality dětí vidí jeden rodič v nedostatečném využití volného času a v problémech v rodině, druhý ve výchově, třetí v nefunkčnosti rodiny, dítě nemá svůj vzor, změna morálních hodnot společnosti. „Raději mít než být“. Odpovědi byly podobné, hodně směřovaly k problému ve výchově a dnešní „moderní“ době.

„Podstatu výchovy vidím ve vštípení hodnot.“ Takovou odpověď jsem dostala od jedné matky. Jiný otec mi odpověděl, že ji vidí v komunikaci a důslednosti. Další odpovědí byla otevřenost v přístupu, záleží na komunikaci.

Dítě by podle průměrné odpovědi rodičů mělo pochopit, co smí a co ne v 2,5 roce. Dostala jsem i odpověď, že je to individuální. Všichni se ale shodli na tom, že je vhodné, aby dítě dřív nebo později pochopilo, co v rodině smí a aby byla zavedena pravidla, která je třeba dodržovat.

Potřeba bezpečí, lásky, vzájemnosti, láska matky je nejdůležitější. Pohoda a klid v rodině. Společné prožitky a zážitky. Citový vztah mezi rodiči a dětmi.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat dnešní rodinu, vztahy dětí k rodičům (formou dotazníku), vztahy rodičů k dětem (formou rozhovoru). Cílem bylo zjistit, jak funguje dnešní rodina, jakým způsobem řeší problémy v rodině, jak a jestli spolu tráví volný čas.

Ve své práci jsem se zaměřila, jak se na problematiku dívá dítě, tak i rodič. Chtěla jsem se na *problematiku* podívat z nejen z jednoho směru, protože děti vnímají spory a přístup ze strany rodičů jinak než dospělí. Např. vývoj po rozvodu vnímají citlivě.

Rodina by měla být jistotou pro své členy, kteří si jsou blízcí. Řeší spolu i podmínky fungování rodinného vztahu. Existují různé modely, které člověk má, kterými se řídí, které předává dalším generacím. Myslím si, že rodina je stále optimální prostředí pro správný vývoj a výchovu dítěte. Z tohoto pohledu si dítě utváří hodnoty, které jsou pro něj významné.

Praktická část se zabývá konkrétním přístupem dětí a rodičů k rodinnému vztahu. Šetření bylo prováděno v prostředí venkova a městyse. Myslím si, že poněkud jiné výsledky by mohly vyjít např. při šetření v hlavním městě. Město je více anonymní, proto si myslím, že i vztahy a přístup k nim se mohou poněkud lišit. Šetření ve městě by mohlo být přístupem pro jinou možnost zpracování práce, týkající se rodiny. Praktická část předkládá fakta, která jsem získala, nicméně jiný výzkum z jiného místa by se mohl poněkud lišit. Problémy v rodinách určitě existují, ale podle mého zkoumání většinou existují fungující rodiny.

Abych shrnula celkový *postoj dětí a rodičů*, uvádím, že jejich postoje nejsou plně stejné, ale nejsou naopak ani plně rozdílné. Jsou jistá místa, která jsou rozdílná a jinak to, myslím, nebude. Každý žijeme v jiné rodině, která má své způsoby trávení volného času, svůj přístup a svůj postoj. Každý jsme jiný a může to vyplývat i z naší zkušenosti.

Ve své práci jsem se snažila přiblížit téma, které se týká každého z nás. Je nezbytností, aby člověk měl nějaké blízké, kteří tvoří jeho rodinu. Ať už je to rodina biologická nebo rodina např. adoptivní. Rodina hraje klíčovou roli v procesu socializace osobnosti dítěte. Dává dítěti vzory chování pro budoucí život. Je prvním místem, které dítě poznává.

Rodina je ovlivněna mnoha faktory, které je třeba brát také v úvahu. Rodina by neměla být zanedbávána. Dítě má právo na to, aby mělo možnost vyrůstat ve spokojené rodině, která mu dá do života kladný vzor a model chování, protože rodiče ve velké míře ovlivňují postoj, se kterým jde dítě do života.

Na závěr bych chtěla říct, že můj postoj k této problematice je spíše pozitivní. Pokud má rodina problémy, je třeba také být informovaný, protože problémy v rodinách je třeba řešit. Pokud na to nestačí rodina sama, je třeba neodkládat pomoc odborníků a jejich pomoc. Výchova je nezbytná pro správný vývoj dítěte a jeho pohledu na budoucnost.

RESUMÉ

Pro přehlednost jsem práci rozdělila do kapitol. První kapitola je nazvaná charakteristika rodinných vztahů. Jsou v ní zpracovány rodinné vztahy, které mohou také procházet krizí.

Ve druhé části je zpracována Výchova a prostředí. Vztah dítě a rodič, důležitost vzoru výchovy pro děti. Vrstevnická skupina – vztahy mezi vrstevníky.

Ve třetí části je zpracována Rodina a dítě. Rodina je místo pro trvalé citové vztahy. Vliv výchovy na dítě, protože je důležité trvání společného času s dětmi, pro správné výchovné působení. Dále konfliktní dítě a kriminalita páchaná dětmi a prevence.

Ve čtvrté části se zaměřuji na strukturu rodiny. Popsán je význam harmonické rodiny. Dítě a rozvod rodičů – vliv rozvodu na dítě. Náhradní rodinná péče, možnosti rodinné výchovy pro děti, formy náhradní rodinné péče.

V praktické části se zabývám přístupem jak ze strany dítěte (pomocí dotazníku), tak ze strany rodiče (pomocí rozhovoru).

V příloze uvádím vzor dotazníku, který vyplňovali žáci 7. tříd Základní školy v Měříně.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou rodinných vztahů, charakteristikou dnešní rodiny, vztahy mezi rodiči a dětmi. Jak funguje dnešní rodina a jakým způsobem řeší problémy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodina, dítě, vztah, rodinné vztahy, rozvod, náhradní rodinná péče, kriminalita, výchova, funkce rodiny.

ANNOTATION

The work deals with the issue of family relationships, characteristics of today's families, relationships between parents and children. How does today's family and how to solve problems.

KEYWORDS

Family, child, relation, family relations, separation, surrogate family care, criminality, education, functionality of family.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Bacus, A. *Mé dítě si věří*. Praha: Portál, 2007, 159 s.
2. Bakalář, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, 124 s.
3. Bradová, Z. *Sociální prostředí a jeho vliv na výskyt soc. patolog. chování nezletilých dětí*. Brno: IMS, 2007, 87 s.
4. Brierley, J. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha: Portál, 1996, 111 s.
5. Colorosová, B. *Krizové situace v rodině*. Praha: Ikar, 2008, 239 s.
6. Heather, S. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, 183 s.
7. Mach, J., Šmolka, P. *Když vás trápí někdo blízký*. Praha: Portál, 1999, 175s.
8. Matějček, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1994, 108 s.
9. Matějček, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994, 214 s.
10. Matějček, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, 128s.
11. Matějček, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98s.
12. Matějček, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007, 109 s.
13. Novák, T. *Vztah otce a syna*. Praha: Grada, 2008, 136 s.
14. Novák, T. *Rodičovské judo*. Praha: Grada, 2000, 92 s.

15. Piaget, J., Inhelderová, B. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2001, 143 s.
16. Piřha, P. *Výchova, naděje společnosti*. Praha: Poustevník, 2006, 199 s.
17. Poupatová, Š. *Netrapte se po rozvodu*. Praha: Grada. 2009, 176 s.
18. Provazníková, H. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2002, 7s.
19. Rogge, J. U. *Děti potřebují hranice*. Praha: Portál, 2000, 131 s.
20. Sauzéde, J-P. *Spokojené soužití v nové rodině*. Praha: Portál, 2007,159 s.
21. [www.zachrannykruh.cz/kriminalita/priciny a podminky pachani trestne cinno sti.htmla.cz](http://www.zachrannykruh.cz/kriminalita/priciny_a_podminyk_pachani_trestne_cinno sti.htmla.cz)
22. <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

Přílohy

Dotazník

Tento dotazník slouží jako podklad ke zpracování bakalářské práce. Je anonymní, proto se nepodepisujte. Zakroužkujte odpověď, která je nejbližší pravdě, případně doplňte na linky.

1. Jsem a) dívka

b) chlapec

2. Bydlím a) s oběma rodiči

b) jen s matkou

c) jen s otcem

d) s (doplň).....

3. Mám sourozence a) 1

b) 2

c) 3 a více

d) nemám sourozence

4. V naší rodině a) trávíme hodně času spolu

b) někdy trávím čas s rodiči, někdy s kamarády

c) s rodiči trávím málo času (např. nemají na mě čas)

5. S rodiči když máme volno a) jedeme na výlet

b) jsme spolu doma

c) každý si děláme co chceme

d) (doplň)

6. V naší rodině řešíme problémy tak, že a) vyřešíme je v klidu, povídáme si tom

b) hádáme se

c) problémy neřešíme, nemluvíme o nich

7. Když mám problém, tak a) vím, že se vždy můžu rodičům svěřit a dělám to tak
b) se rodičům svěřím jen někdy, podle toho, o co se jedná
c) rodičům se nesvěřuji
8. Když chci rodičům něco říct, tak a) sednou si a vyslechnou mě
b) vyslechnou mě, ale moc času na mě nemají
c) neposlouchají mě, nic jim neříkám
9. V naší rodině a) vím, co si můžu dovolit a co nesmím
b) nikdy dopředu nevím, jak rodiče zareagují
c) si dělám, co chci já
10. Rodiče mi s povinnostmi, které mám (např. příprava do školy)
a) pravidelně pomáhají
b) pomohou mi, pokud je požádám
c) své povinnosti si plním sám
11. Svým rodičům a) pravidelně pomáhám
b) pomáhám jen někdy
c) nepomáhám
12. Za plnění svých povinností a) dostávám peníze
b) dostávám odměnu, ale ne peníze
c) nedostávám nic
d) (doplň)
13. Myslím si, že v naší rodině a) spolu vycházíme a máme se rádi
b) někdy nám to nefunguje, ale problémy řešíme
c) nevycházíme spolu